

Innmarksbeite til sau

Norsk
Landbruksrådgiving

Nortura

1.0 Økonomi ved godt beitebruk

Godt beitebruk gjev mange fordelar både for sauene og bonden. Ingen ting kan måle seg med fôrkvaliteten på ungt beitegras. Det er lett-melteleg og inneheld mykje protein. Ein kan difor oppnå høg produksjon med lite bruk av kraftfôr. Trillingsøyer på godt vårbeite kan godt produsere 750-1000 g lammetilvekst utan tilskot av kraftfôr. Dette tilsvarar eit grovfôropptak på 3-4 FEm pr dag. Kostnaden ved å produsere ein FEm med beite er også lågare enn når

ein må hauste og konservere graset. Går ein ut ifrå tal frå Norsk Institutt for Landbruksøkonomisk forskning (NILF 2006) er dei variable kostnadene ved å produsere 1 FEm beite under halvparten av å produsere 1 FEm med rundballesurfôr. I tillegg vil dyr på beite ha betre dyrevelferd og helse enn dyr som står inne. Godt beitebruk er difor bra både for sauene og økonomien til bonden!

*Ei søye med tre lam kan produsere 750-1000 g lammetilvekst pr dag på godt vårbeite
(foto: Finn Avdem, Nortura)*

2.0 Etablering av eit nytt beite

Grasbeite

Til beite av ei viss varigheit må ein sjå etter artar blant gras og belgvekster som både gjev stort fôropptak og som tålar intensiv hausting. Dei må kunne spreie seg og tåle avbeiting utan at vekstpunktet blir fjerna. Grasartane må også tåle dyretrakk og gje god avling under vekslende veksttilhøve. Val av beitemåte har også ein viss innverknad på kva for artar eller artsblandingar ein vel. Dei ferdige beitefrøblandingane som er i handelen inneheld oftast fleire sortar av dei ulike artane. Dette er ein fordel med tanke på å sikre god tilvekst gjennom heile sesongen og god overvintringsevne.

Tabell 1: Forslag til ei beitefrøblanding utanfor raigras-områda:

Mengde	Grasart	Funksjon i beitet
35-45 %	Timotei	For raskare etablering og stor avling tidleg i engperioda
25-35 %	Engsvingel	Bra avlingspotensiale, vil ta over etter hvert som timoteien går ut.
15-20 %	Engrapp	Sein etablering, men kjem meir og meir i beiteperioden. Andel avhengig av varigheita på enga. Uaktuell ved kortvarig beite (éin-to sesongar)
Ca. 10 %	Kvitkløver	Smakeligheit, reparasjon

Der fleirårig raigras er nokon lunde sikkert, kan det inngå med ca 15 % i blandinga, men reine raigrasblandingar er også aktuelt mange stader langs kysten og i låglandet. Ved moderat/svak gjødsling og godt beitetrykk, kan kvitkløver med fordel bli teke med i raigrasblandinga. Raisvingel kan vera aktuell i område der raigras er noko usikkert, men sortane i marknaden har for tida ikkje den beste beitekvaliteten.

Attlegg til beite

Ved attlegg til beite er det ekstra viktig å gjere godt arbeid, dels fordi vi gjerne ynskjer litt varigheit på beitet og fordi dei viktige beiteartane har svært smått frø.

Før eller seinast ved attlegg, må to operasjonar vera unnagjort:

1. Kalking: Ved pløying kan vi bruke større kalkmengder enn ved overflatekalking og vi får blanda kalk i et større jordvolum, slik at større deler av rotmassa får betre pH. Fleire av dei verdifulle artane stiller relativt høge krav til god pH.
2. Ugraskamp: Pløying er i seg sjølv eit viktig tiltak mot ugras. Ugrasharving er ikkje mogleg samstundes med etablering av et godt attlegg. Vi kan bruke betre og rimelegare kjemiske ugrasmiddel i open åker enn i eng og beite, og ein har sjeldan problem med behandlingsfristar. Eit år med raigras før ein sår attlegget tyner også ugraset.

For å redusere evt problem med frøugras, bør husdyrgjødsla bli pløgd ned. Med harving vil mykje frøugras bli liggjande i gunstig spiredjupne. Rask nedpløying tek også betre vare på lettlyseleg nitrogen.

Det er viktig å få et godt og jamt såbed med minst mogleg jordarbeiding. Jo meir vi harvar, jo tørrare blir jorda i toppen og jo dårlegare blir spiretilhøva. Eit jamt såbed gjev både jamnare spiring og mindre risiko for å dra inn jord i føret ved hausting.

Engfrø skal såast maks 1 cm djupt, og ein må difor tromle før såing når vi bruker såmaskin med labbar eller skåler. Engfrø kan breisåast (med fingerharving etterpå), men da bør vi auke såmengda for å sikre at tilstrekkeleg mengde frø får gode spiretilhøve. Det skal tromlast etter såing, både for å sikre spireråme og jamn jordoverflate.

Knip aldri på såmengda til beite (+25-50% av vanleg såmengde til slåtteng). Mange aktuelle beitegrasartar har smått frø, og konkurrerer dårleg med høgvekste slåtteartar.

Første engår

Om mogleg bør vi unngå beiting første engår for å få etablert plantedeckket og eit godt rotsystem. Eventuelt kan 1. slått bli hausta maskinelt og beiting starte etterpå. Om ein må drive ugraskamp, kan det også bli gjort dette året. (Somme artar kan gjere lite av seg det første engåret, men kjem sterkare etter kvart. Engrapp er eit slikt døme.)

Grønfôrbeite

Alle som har beitande produksjonsdyr bør ha grønffôrvekstar i beitesystemet, fordi:

- Det er ein ny smak – aukar fôrøpptaket
- Det er ein plass å utnytte mykje husdyrgjødsel
- Ein skånar enga om hausten – i ein periode da tilveksten har stoppa opp
- Det blir større produksjon av beite utover hausten

Med tanke på beite, er dei mest aktuelle vekstane "eittårig" raigras og fôrrips. Raigras gjev størst produksjon utover hausten og tyner ugraset best. Både raigras og fôrrips er særsmakeleg, men dyra bør ha tilgang på anna beite i tillegg for å regulere vomma.

Eittårig raigras

Vi har to artar av det vi ofte kallar "eittårig" raigras: westerwoldsk og italiensk. Westerwoldsk er ekte eittårig, og tapar seg raskt i kvalitet dersom det skyt. Ein stor del av plantene vil kome i skyting om lag to månader etter såing og westerwoldsk raigras eignar seg difor betre til ensilering enn til beiting. Italiensk raigras er eigentleg 2-årig og kan overvintre ved milde vintrar. Hå oss blir italiensk raigras oftast brukt som eittårig vekst og er eit ypparleg beitegras med god vekstevne også utover hausten. Fleire forsøk har synt høgt fôrøpptak og betra tilvekst på haustbeite ved bruk av italiensk raigras. Sår vi sortar eller artar av raigras som set strå i såingsåret, må vi rekne med avpussing om vi ikkje held beitetrykket oppe.

Gjenvekst av italiensk raigras
(foto: Finn Avdem, Nortura)

Fôrrips

Vi har to hovudtypar fôrrips: til beite eller til silo. Praksis viser at sau beiter silotypen like godt, men beitetypen har litt betre evne til gjenvekst når den blir beita tidleg i utviklinga. Beitetypen er meir bladrik og har kortare tid til full avling, medan avlingspotensialet er størst hjå silotypen. Ved kort vekstsesong, f.eks. sådd etter 1. slått på ompløgd eng, er beitesort mest aktuelt, medan der vi har 3 månader frå såing til beiting gjev silosort størst avling.

Gjødsling og såing av grønffôrbeite

Grønffôrvekstane har lang vekstsesong og utnyttar husdyrgjødsel særsmakeleg godt. Vi bør likevel halde noko att på mengdene, da vi fort kan få ubalanse i mineralinnhaldet (spesielt kaliumoverskot i raigras) som kan føre til helseproblem hjå dyra. Store husdyrgjødselmengder fører også til større usikkerheit om fôr kvaliteten gjennom sesongen.

Raigras har stort, robust frø med stor spirekraft, og er det mest tolerante av fôrvekstane med tanke på såbed. Vi vil likevel raskt sjå det f.eks. ved ujamn spireråme. Sår vi kløver saman med raigras, må vi ha sådjupne som engfrø. Dei korsblomstra vekstane har også mindre frø enn raigras og må bli sådd som engfrøet. Dei krev også betre pH og passande spireråme.

Grønffôrvekstane svarer godt på nitrogengjødsling, men kan vera utsett for nitratopphoping. Dyra føretrekk også moderat framfor sterkt gjødsel beite. Særleg når dyra skal beite raigras over lang tid, må vi halde nitrogenmengdene nede, gjerne på same nivå som til fleirårige beite.

Flotte haustbeite med vanleg håbeite til høgre og italiensk raigras til venstre (foto: Finn Avdem, Nortura)

3.0 Bruk av beite til sau

Korleis bør ein prioritere beitet ?

Søyer med lam om våren og slaktelam på intensiv slutføring om hausten stiller høgast krav til beite kvalitet fordi dei har høgast førkrav i høve til kapasiteten til å ta opp fôr. Påsettlamma bør også ha bra beite kvalitet, men dei skal ikkje veksa så raskt som intensivt fôra slaktelam. Søyer utan lam om hausten stiller låge krav til beite kvalitet fordi fôrbehovet er lite i høve til kapasitet til å ta opp beitegras. Dei eignar seg difor ypparleg til pussing av kulturbeite og andre beite, feks når lamma på slutføring har teke det beste beitet.

Arealkrav per søye med lam på vårbeite

Ei søye med lam kan greie å ta opp minst 3 kg beite-tørrstoff pr dag dersom beitetilgangen er god. For at søya skal kunne ta opp så mykje beite, bør ho alltid ha tilgang på 5-8 cm høgt beitegras. Kor stort areal som skal til for å oppnå dette, varierer med beite-kvalitet, årstid og gjødsling. Er beitet fulldyrka og gjødsla ved vekststart om våren, er behovet ca 0,7 dekar per søye og lam. Beitet må da produsere mellom 4 og 5 kg beitetørrstoff /daa/dag. Dersom ein del av vårbeitet er udyrka eller kulturbeite, bør arealet per søye oppjusterast.

Søye på bratt vårbeite i Ullensvang
(foto: Øyvind Vatshelle, Forsøksringen Hordaland)

Arealkrav per søye med lam på heimebeite gjennom sommaren

Produksjonen på eit heimebeite gjennom sommaren vil variere mykje. Ved eit dagleg TS behov på 3-3,5 kg TS per søye med lam, vil arealbehovet i gjennomsnitt vera 1 dekar per søye. Tidleg på sommaren med høg beitetilvekst, vil det kanskje vera nok med 0,7 dekar per søye medan ein utover seinsommaren treng i overkant av 1,0 dekar pr søye med lam.

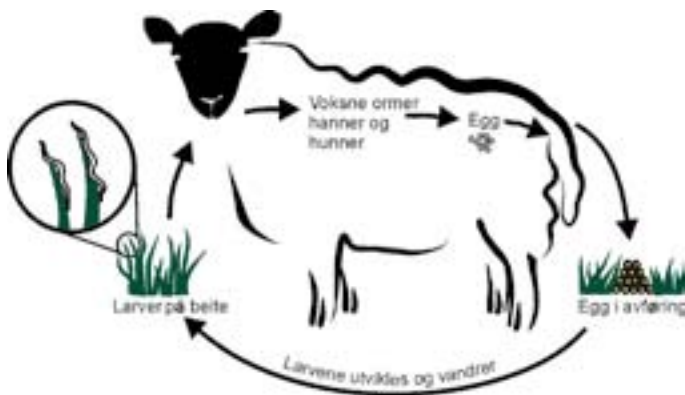
Frodige sommarbeite for sau og lam i Rogaland
(foto: Finn Avdem, Nortura)

Arealkrav per lam på slutføring om seinsommaren, hausten

Om hausten vil tilveksten på beitet gå ned og meltegraden av beitegrøda er også lågare enn om våren. Arealbehovet per lam avheng meir av av kor mykje gras det er på arealet i utgangspunktet. På eit haustbeite med ca 10 cm høgt håbeite, kan ein i utgangspunktet rekne at det er ca 100 kg beitetørrstoff /daa. Eit lam på eit godt håbeite vil ta opp ca 1-1,5 kg beitetørrstoff per dag. Dersom ein reknar ca 0,4 dekar haustbeite per lam, vil denne beitemengda vare i ca 1 måned. Dersom ein gjødslar håbeitet og hausten er fin med høg temperatur, vil det bli ein del tilvekst også om hausten. Er tilveksten 1,5 kg TS/daa/dag, vil det same arealet vare dobbelt så lenge. Har ein sådd raigras, vil tilveksten på beite halde seg mykje lenger utover hausten.

Beiteskifte for å redusere smittepress av parasittar/sambeiting med andre dyreslag

Sauen er utsett for åtak av innvortes parasittar. Dei mest vanlege parasittane er koksidiar og rundormar. Felles for desse parasittane er at dei ikkje overlever dersom beitet er fritt for sau ein beitesesong. Dei fleste parasittane er også arts-spesifikke, dvs at parasittar hjå sau ikkje smittar storfe eller hest og omvendt. Smittepresset blir difor minst dersom for eksempel storfe kan beite eitt år og sauen det neste. Dersom dette ikkje er mogleg, vil sambeiting likevel vera ein fordel fordi det blir mindre tettleik av dyr av same art og dermed vert smittepresset mindre. Sambeiting gjev også betre utnytting av beita og høgare tilvekst på dyra fordi dei ulike dyreartane har ulik smak når det gjeld beiteplantane og det såleis blir mindre vraking.

Livssyklus for innvortes parasitter.
Parasittane er avhengige av sauene for å overleve.
(figur: Helsetjenesten for sau, Animalia)

Ei anna form for "sambeiting" som er svært aktuell i Noreg, er beiting vår og haust med sau, og med storfe i sommarmånadene. Dersom beitearealet også kan haustast maskinelt, vil ein få det beste resultatet ved å bytte på å bruke areala til innhausta grovfôr eit år og sambeiting mellom ulike dyreslag det neste året.

Sambeiting med storfe og sau reduserer smittepresset av innvortes parasittar og beitet blir betre utnytta. (foto: Finn Avdem, Nortura)

Overgangsfôring

Overgangen frå innefôring på grovfôr og kraftfôr til ferskt vårbeite er stor for søya. Kraftfôret inneheld mykje stive og både fiber og proteinkvaliteten er svært forskjellig i ein kraftfôr/grovfôr-rasjon og ein rasjon av ferskt beitegras. Vomfloraen må difor få tid til å omstille seg til beite, elles vil mjølkeproduksjonen lett få ein knekk når søyene blir sleppte på vårbeite. Etter beiteslepp bør difor søyene få ei gradvis nedtrapping på kraftfôret i ei veker tid. Har ein i tillegg mogelegheit for å gje søyene avgrensa tilgang på vårbeite saman med høy eller surfôr den fyrste veka etter beiteslepp, så vil ein oppnå god overgangsfôring. Ein må da passe på at det ikkje blir varmgang og mugg i surfôr som står ute.

Tilleggsfôring på beite

Det bør vera eit mål at dei fleste lamma, same kva burd dei har, oppnår ein tilvekst på minst 300 g/dag frå fødsel til slepping i utmark. Undersøkingar syner at 100 g betre vårtilvekst per dag gjev om lag 4 kg høgare haustvekt. Det er ei utfordring å få trillingsøya til å ta opp nok beite til at ho greier å produsere denne tilveksten på lamma. Det er difor aktuelt å støtteføre trillinglam med kraftfôr på vårbeite. Støttefôring med kraftfôr betyr at ein berre gjev kraftfôr til lamma, ikkje til søyene. Dette kan ein gjera ved å venne lamma på kraftfôr alt i lammegøymet inne. På vårbeitet kan støttefôringa gå føre seg frå kraftfôrautomat eller på eit areal der berre lamma får tilgang (kryp-fôring).

Støttefôring av trillinglam på vårbeite
(foto: Hans Hjelstuen)

*Støttefôring av lam på sommarbeite. Dei same grindene kan brukast ved krypbeiting.
(foto: Finn Avdem, Nortura)*

Ei anna form for tilleggsfôring på lam, er krypbeiting. Krypbeiting vil si at lamma får tilgang på nytt beite før søyene. Dette er aktuelt ved skiftebeiting med sau gjennom sommaren der skifta ligg ved sidan av kvarandre. Ein periode før avvenning har lamma behov for betre beite enn søyene. I staden for å gje lamma støttefôring med kraftfôr, kan lamma få tilgang på det neste beiteskiftet gjennom ei grind med opning som berre lamma slepp igjennom. Når lamma har teke det beste beitegraset, kan søyene koma etter og pusse beitet. Lamma blir også utsett for mindre parasittsmitte med eit slik beitesystem.

For å vurdere om beitetilgangen er god nok, kan ein vurdere høgda på beitegraset. Tilrådd høgde på beitegras til sau er 5-10 cm. Blir store delar av beitet under 5 cm, bør ein vurdere tilleggsfôring. Dette gjeld særleg produktive dyr som mjølkande søyer om våren og lam på slutfôring om hausten.

Det er best for beitedyra å gje dei tilgang til eit utmarksareal med variert vegetasjon i tillegg til innmarksbeitet. Dei har behov for visse

mineral og strukturfôr som dei finn ved å beita på busker, tre og urter, og i tillegg finn dei skugge og ly. Vi ser difor at sauen trekker inn på slike område i løpet av dagen dersom dei har tilgang på det.

*Her er det behov for tilleggsfôring!
(foto: Finn Avdem, Nortura)*

4.0 Beitesystem

Val av beitesystem må du gjera utifrå forholda på garden og dine egne ynskje og moglegheiter. Fleire metodar kan gje jamgodt resultat, så det viktige er å finne eit opplegg som høver deg og garden din. Viktige omsyn ved val av beitesystem er:

- Dyretal
- Storleik og kvalitet på beitearealet
- Kor beitearealet ligg – avstand til tun/driftsbygning
- Tid for lamming
- Opplegg for anna føring/tilleggsføring
- Krav/ynskje til arbeidsbehov, investeringar m.m.

Vi har to hovudformer av beitesystem: kontinuerleg beite og skiftebeite/stripebeite.

Kontinuerleg beite

Dyra beiter på det same arealet heile tida, og graset får såleis inga kviletid. Ved kontinuerleg beitedrift skal beitehøgda haldast noko lågare enn ved skiftebeiting. Vi får gjerne eit godt beite på forsommaren, men etter ein til to månader lyt ein ofte inn med tiltak i føringa om ein ynskjer høg produksjon på dyra.

For å halde oppe kvaliteten og førtilgangen er det heilt avgjerande å regulere talet på dyr etter tilveksten på beitegrøda. I praksis betyr det mange dyr på beitearealet frå våren og færre utover i sesongen, dvs at ein set inn ekstra areal eller gjev tilleggsfôr. Metoden er særleg aktuell på areal der det er vanskeleg/tungvint med skiftebeiting og på permanente beite. Han gjev lite arbeid med gjerding og gjev dyra ro, men er enklast å nytte til dyr med relativt lågt fôrbehov og moderate krav til beitekvalitet. Det set store krav til oppfølging med tilpassing av dyretal, gjødsling og pussing dersom avkastinga skal bli god. Har ein for lite dyr, vil beitet på sikt gro att med busker og kratt, medan for høgt beitetrykk slit på plantedekket og gjev innpass til ugras. På den andre sida; om ein lykkast, får ein god busking og ein tett og jamn grassvord som toler trakk og beiting godt.

For lite beitetrykk om våren fører til oppvekst av gammalt gras som bør pussast bort. (foto: Astrid Sandvik, Forsøksringen Sogn og Fjordane)

Skiftebeite

Ved skiftebeiting vert heile beitearealet delt inn i fleire mindre skifte. Høgare tal skifte gjev stuttare tid på kvart skifte og jamnare kvalitet på beitet. Med denne beitemåten får graset kvile og tid til å vekse opp mellom kvar avbeiting og kan difor vare lengre samanlikna med kontinuerleg beiting. Arealutnyttinga er oftast betre ved skiftebeiting enn ved kontinuerleg beiting, og vert derfor føretrekt på fulldyrka beite. Skiftebeite krev meir arbeid og investering for å sikre dyra tilgang på vatn, og metoden krev meir gjerding enn kontinuerleg beite. Den viktigaste fordelten med denne metoden er at det er lettare å styre beitinga i høve til grasveksten samanlikna med kontinuerleg beiting. At kulturvekstane får verta litt større, kan dessutan vere ei føremon i ugraskampen.

Helst bør ein ha mange skifte, med kort beitetid og god kviletid på kvart skifte. For kort kviletid gjev dårlegare tilvekst og produksjon sesongen sett under eitt. Det er tilrådd 6-7 skifte allereie på våren, noko som kan synast arbeidsamt for ein kort beiteperiode. Er dette vanskeleg å få til i praksis, bør ein likevel ha 3-4 skifte og la dyra beite 4-6 dagar på kvart skifte. Det vil da gå to-tre veker før dyra har vore innom alle skifta. I løpet av denne "kviletida" vil graset på det første skiftet ha vokse seg høveleg langt til å beitast på nytt. På den første beiterunden om våren kan ein med fordel knappe ned beitetida på kvart skifte litt, ettersom grasveksten på denne tida ofte er eksplosiv.

Utover sommaren vert grasveksten mindre og tida mellom kvar avbeiting på same skifte må derfor aukast til minst tre veker, på ettersom sommaren gjerne fire. Dermed lyt ein auke arealet ved å ta inn fleire skifte, t.d. deler av engarealet som vart brukt til førsteslått. På fulldyrka eng må ein rekne at arealbehovet er halvannan til to gonger så stort på ettersom sommaren/hausten som om våren. På kulturbeite er skilnaden enda større.

Pussing av beite er viktig for å halde oppe kvaliteten (foto: Oddbjørn Kval Engstad, Norsk Landbruksrådgiving)

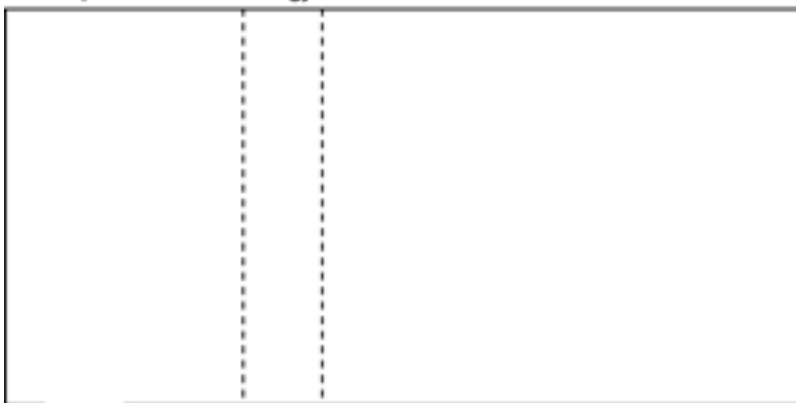
A. Kontinuerleg beite

Ved skiftebeiting bør ikkje grashøgda vere meir enn ca 5 cm når ein begynner beitinga om våren. Frå andre beiterunde og utetter kan graset vera om lag 10 cm når dyra vert sleppte inn på nytt skifte. Dyra må flyttast vidare når graset er beita ned til ca 5 cm.

Grønforbeite (raigras) er godt eigna til skiftebeiting, og her kan grasveksten halde seg lengre utover hausten. Har ein både kulturbeite og dyrka beite i skifta, bør ein starte (og det tidleg) på kulturbeitet slik at graset ikkje vert for høgt. Som regel er dette godt beitetålande mark og ein har ofte vanskelegare for å komme til med maskinell pussing. Ved overskot av gras, kan ein del av dei dyrka areala settast av til slått.

B. Stripebeite med bakgjerde

Stripebeite

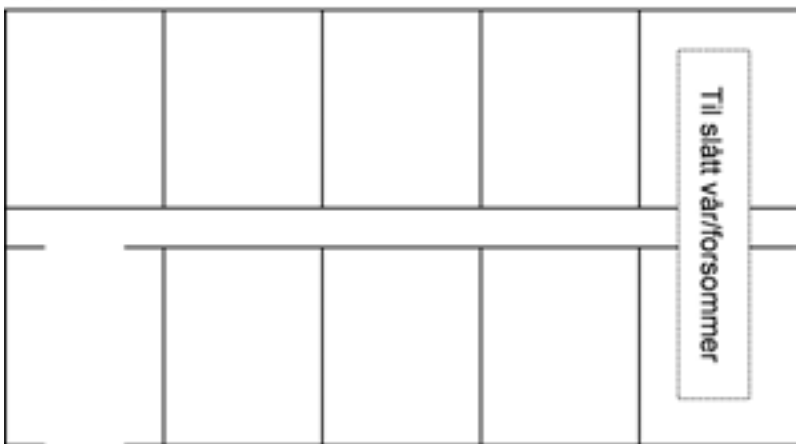
Dette er ei ekstrem form for skiftebeiting der dyra får tilgang på nytt beite minst ein gong for dagen. Dette kan gi høg utnytting av beitearealet. Det er ein fordel å dele opp arealet i nokre få større skifte med tilnærma faste gjerde, og så flytte trådgjerde framføre og bak dyra. Det blir stuttare gjerdelengder å flytte, enklare å få stelt beitet rett med gjødsling og pussing og det avbeita arealet får den kvila det skal ha. Metoden er mest aktuell der ein lyt utnytte arealet maksimalt, og aller helst i samband med slutføring, ikkje minst på grønforbeite. På raigras-/raps-beite kan det vera naudsynt å styre og regulera tilgangen til dette kraftige fôret og då er stripebeiting den beste metoden. Stripebeiting høver og betre enn andre metodar om ein lyt beite noko langt gras. I slike i høve er det viktig å gi rett mengde/høveleg areal slik at dyra får nok fôr utan at det vert mykje nedtrakking.

Slått og beite

Alle beitemetodane kan kombinerast med slått på dyrka mark. I praksis er det direkte naudsynt å gjera, sidan ein treng større beiteareal på hausten enn om våren. Når det gjeld sau, er dette mest vanleg pga at sauen er på utmarksbeite om sommaren. Her er to viktige moment ein lyt hugse på:

1. Slegg dyra til ganske tett etter slått, slik at plantene vert beiteprega. Ein kan rekne om lag fire veker til gjenvekst etter slått for å få høveleg håbeite.
2. Juster gjødslinga ned til beitenivå

C. Skiftebeite

Ulike prinsipp for beitesystem

5.0 Stell av beite

Gjødsling

Målet med gjødslinga er å syte for høveleg førmengde og kvalitet til rett tid, og sidan beite vert hausta langt oftare enn slåttemark, må gjødslinga vera ulik. På beite legg og dyra att eiga gjødsel, så dei som ikkje nyttar husdyrgjødsel på engane lyt og gjera skilnad på gjødseltype.

Generelt er det best å gjødsle lite og ofte. Det gjev jamnast tilvekst og kvalitet på beitet. 3-5 kg N/daa ein gong i månaden eller etter avbeiting, avhengig av kløvermengd og avlingspotensiale, er høveleg. Veksten har ikkje behov for meir før det bør vera avbeitt. På beite med fleirårige artar kan ein gjødsle til maks to avbeitingar etter at månaden med vårbeite er unnagjort. Veksten er då ikkje like intens og problema med overvokse beite mindre enn på våren. Dette føreset at ein greier å halde graset nede på beitestadiet i vårbeiteperioden! Til grønfôrbeite vil vi ikkje tilrå gjødsling for fleire avbeitingar om gongen, då faren for nitratopphoping er størst i raps og raigras.

Det er viktig å gjødsle så tidleg som råd om våren på det beitet ein skal bruke fyrst. Sjølv om ein gjødslar forsiktig, kan det ofte bli overvokse beite om ein gjødslar heile vårbeitet samstundes. Ved å utsetje gjødslinga på noko av arealet, vil ein få jamnare tilgang på godt vårbeite. I blandingar med fleirårig raigras og kvitkløver vil dessutan kløveren gjere lite av seg dersom ein gjødslar for sterkt.

Protein i fôret er viktig for god tilvekst på haustbeite, så det løner seg både for tilveksten på beitet og hjå dyra å gjødsle håbeitet. Areal som skal overleva til neste år, må ikkje gjødslast for seint på sommaren da dette vil tære på næringsreservane til graset. Generelt held det og med rein N-gjødsel til den siste gjødslinga. Italiensk raigras veks godt utover hausten, og ein kan difor gjødsle 2-3 veker seinare enn til fleirårige vekstar, ikkje minst av omsyn til kvaliteten. Til den siste gjødslinga er det berre snakk om 2-3 kg N/daa.

Husdyrgjødsel på beite

Ein del har behov for å spreie husdyrgjødsel på beite. For å lykkast med dette, må det gå lengst mogleg tid mellom spreieing og beiting, og ein bør handsame og spreie gjødsla slik at det vert lite gjødselrestar på plantene. Små mengder og vassstynna gjødsel, eller vatning rett etter gjødsling, er dei sikraste tiltaka. Er det aktuelt å hauste arealet maskinelt, er det gjerne betre og sikrare å nytte husdyrgjødsel før slått enn før beitebruk. Ein må vera merksam på fare for smitte av t.d. snyltarar, og unge dyr bør haldast borte frå beite der det er nytta husdyrgjødsel. Husdyrgjødsel frå andre dyreartar er mindre problematisk når det gjeld innvortes parasittar.

Kalking

Kulturplantene trivst best når pH er rundt 6, då er tilgangen på næringsemna på det beste. Ved å syte for gunstig pH, legg vi tilhøva til rette for god vekst på kulturplantene og dermed eit meir smakeleg beite og større avling. Livet i jorda vert stimulert og plantene gjer seg betre nytte av gjødsla vi bruker. Kalking er såleis og eit tiltak for å halde nede ugras og ymse planter dyra ikkje vil ete. Ulik jord har ulik evne til å buffre pH, så vi kan sjå ulik pH-ending på t.d. skarp sandjord og moldrik leirhaldig morene. Ein lyt difor tilpasse kalkmengda etter jorda for å unngå både for høge og for låge verdjar. Jordprøver er viktig både for å gjødsle og kalke rett.

Fornyng av beite utan gjenlegg

Om beitet er dominert av uønska grasartar og mykje ugras, bør det fornyast. Der ein ikkje kan nytta plog og harv, kan ein prøve å så direkte i beitet. For at grasfrøet skal spire, må det få jordkontakt. Ein kan så heile vekstsesongen, men tilslaget vil variera etter kor god råme-/spireforhold dei sådde grasartane får og konkurransen frå ugras og ugras. Ved gode spireforhold kan breisåing gje godt resultat. Det er best å ha husdyrgjødsel på arealet og tromla etter såing dersom det er mogleg. Beiting med sau kan vera positivt for at frøet kan bli trakka ned i bakken, noko som gjev god jordkontakt samstundes som konkurrerande gras og urter vert haldne i sjakk. Brakking av beite før såing vil gje dei sådde artane gode vilkår, men samstundes vil beitet få ein meir einseitig botanisk samansetning. Dei sådde artane er ikkje alltid godt tilpassa lokale forhold og beiting. Dei går difor gjerne ut, og ein får låg avling og ny oppblomstring av ugras. Artar som etablerar seg raskt, vil klare seg best ved direktesåing. Raigras og raudkløver er døme på slike artar. Kløver i beite er særst viktig om ein vil spare kostnader til gjødsel og då gje betre avling og tilvekst på dyra. Kløveren taper i konkurransen med grasartane ved gjødsling med kunstgjødsel og lettlyseleg nitrogen.

Kløver og raigras isådd i gamal eng
(foto: Anders Braanaas)

Pussing og vatning

Beitearealet bør pussast jamleg ved hjelp av beitepussar. Ein får da fjerna vegetasjon som dyra har vraka, og tilvekst av beiteplantene blir meir jamn. Ein får også spreidd ut over gjødselruker som ligg i beitet. I område med lite nedbør kan det vera til stor nytte å vatna beitet, særleg etter ei avbeiting og gjødsling.

Tilskot til vedlikehald av beite

På beite som ikkje har vore brukt på nokre år, eller det har vore for få dyr og inga maskinell/manuell pussing, vil skog og kratt etter kvart ta over. For å auka beiteverdien av arealet att, må ein difor rydda beitet. Til dette arbeidet kan ein søka kommunen om SMIL-midlar. Midlar kan ein òg få til inngjerding av beiteareal (for å

få hardare beiting på området som skal eller har vorte rydda). Når lys slepp til marka, vil grasartane som veks der få høve til å overta plassen etter tre og buskar. Spør det lokale landbrukskontor om kva mogelegheiter som finst her.

Avslutting

Godt beite er det rimelegaste og beste grovføret ein kan gje sauene. I tillegg får dyra mosjon og høve til naturleg åtferd. Beitande storfe og sau er også viktig for kulturlandskapet og god reklame for norsk husdyrhald. Vi håpar dette temaarket har gjeve deg idear til betre beitedrift slik at enda større del av føret til dei grovføretande husdyra våre kan haustast i form av beite.

Beite etter avpussing klar for ny gjenvekst
(foto: Astrid Sandvik, Forsøksringen Sogn og Fjordane)

Eit flott kulturlandskap med beitande dyr er verd å betale for!
(foto: Astrid Sandvik, Forsøksringen Sogn og Fjordane)

Moldebakkane i Lærdal, eit fint rydda beite
(foto: Magnhild Aspevik, Forsøksringen Sogn og Fjordane)

Rydda kulturbeite, tistel og knappsiv bør sprøytast
(foto: Astrid Sandvik, Forsøksringen Sogn og Fjordane)

Dei sju viktigaste punkta for eit godt beite:

1. Sørg for eit godt plantedekke, med godt attleggsarbeid og rette sortar av beitetålande artar.
2. Gjødsle lite/moderat og "ofte". Det gjev jamnare plantevekst og fôrqualität.
3. Unngå snaubeiting – del opp beitet og flytt dyra så plantene får kvile. Ha og tilleggsfôr klart. Dyra bør flyttast v. 4-5 cm grashøgde.
4. Puss beita jamleg, minst etter kvar andre avbeiting.
5. Bruk grønfôr til ettersommar- og haustbeite. Det gjev meir beite, betre dyretilvekst og skåner enga, som ikkje skal beitast i innvintringsperioden.
6. Sett rett dyr på rett beitequalität på hausten.
7. Godt kløverbeite eller litt nitrogengjødsel kan vera "gull verdt" for betra dyretilvekst på haustbeite.

<http://www.lr.no>

<http://medlem.nortura.no/smaafe/>

Lørenveien 37
Postboks 360, Økern, 0513 Oslo
Telefon 22 09 21 00 - Telefax 22 15 59 08

Temaarket er skrive av:
Oddbjørn Kval-Engstad og Astrid Sandvik,
Norsk Landbruksrådgiving
Finn Avdem og Øystein Havrevoll,
Nortura Team sau og Team storfe
Astrid Johansen, Bioforsk Kvithamar